

ניבים ופתרונות

חוות-דעת

המומחה נתן את חוות-דעתו בעניין. השינוי במלוקת, המבקר פרסם חוות-דעת חיובית על היצירה החדשנית. במשפטים אלה בא הצירוף "חוות-דעת" בהוראת הצעת דעת, גילוי הערכת אדם לגבי עניין. מן הרואי לברר, אם אין בצירוף "חוות-דעת" משום עירוב מחומין של המליט "דעת" ו"דעה", שהרי לכוארה אין "דעת" אלא: קדישה, ואנו לא לדיעה כוונתנו במקרה זה, אלא לדעת, לעמדת גבי עניין, להשכה על עניין. מצד שני יש להסביר על השאלה: מפני מה הוועדה הצורה "חוות-דעת" בדיורנו מן הצורה "חוות-דעה" שהיא, לכוארה, מדעית יותר?

נראית, ראשית כל, כי המילים «דעה» ו«דעת» משמשות בלשון בערבותיה, ואין תחום ברור וניכר מפעריד בינההן. בכתב בישעיה י"א ט': «כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכתים» – פירושה של המלה «דעה» הוא דעת, ידיעה: ידיעת ה' והכרת גודלותו תתפשטנה בכל הארץ. וכן בכתב שם כי"ט: «את מי יורה דעת ואת מי יבין שמעה גמולך מחלב עתיקי משדים» – ודאי שאין «דעה» אלא « דעת». ידיעה;景德ות השם המקביל «שמעה».

גם בשני המקרים האחרים במקרא, שביהם באה המלה «דעה» בלבד – אין פירושה אלא דעת וידיעה. בירמיה ג' ט"ו: «וראו אתכם דעת והשכיל» – מעידה המלה המקבילה «חשכיל». על «דעה», שפירושה אף היא ידיעה והשכלה. ובתחלימים ע"ג י"א: «איכה יידע אל ויש דעת בעליון» מעיד הפועל «ידע» על השם « דעת», שגם הוא עניינו ידיעה. כל «דעה» בתנ"ך איננה אפוא אלא «ידעה», והרי שימוש זה דומה לשימוש המלה «דעת», כגון: וילמדו דעת ודרך התבוננות יודיענו (ישעיה מ יד), כי ברוב חכמה רב כעס ויוסיף דעת יוסיף מכאב (קהלת א.יח); כי יש אדם שעמלו בחכמה ובדעת ובכשרונו (קהלת ב.כא); ישוטטו רבים וחרבה הדעת (דניאל יב ז) ועוד הרבה.

גם בתלמוד רוח השימוש במילים «דעה» ו« דעת», כמו במקרא, במובן ידיעה, בינה וחכמה, למשל במיראות: כל מי שאין בו דעת אסור לרשות עליו (ברכות לב ע"א). אין עני אלא בדעת (נדרים מא ע"א). אולם מן הצד الآخر מוצאים כבר בתלמוד את המילים «דעה» ו« דעת» גם בהוראה

קדובה לשימוש החדש: שפיטה והכרעה, למשל, במימרות:
 האומר לשלוחו: צא ותרום! תורם כדעתו של בעל הבית;
 אם איננו יודע דעתו של בעל הבית תורם כבינהונית, אחת
 מחמשים (תרומות ד ד). אל תהי דן ייחידי, שאין דן ייחידי
 אלא אחד, ואל תאמר: קבלו דעתינו! שהן רשאין ולא אתה
 (אבות ד ח). כלום הגענו לטופף דעתו של רבי שמעון?
 (מנחות ד ע"א). אמר להם: אם כדעתכם אתם – חייבתם
 את כל ישראל פליה (מדרש רביה שריר השירים, זאת קומתך)
 ורבות כהנה.

נראה שההבחנה בשימוש המילים „דעתה“ ו„דעת“,
 הראשונה בעיקר בהוראת השקפה ושפיטה, והשנייה בעיקר
 בהוראת ידיעתך היא פרי התפתחות מאוחרת, והושפעה
 משימושים עממיים גם באידיש, כגון בפתגום: בעל המאה הוא
 בעל הדעת.

נשוב עתה לצירוף „חוות-דעת“. צירוף זה על ארבעה
 כתובים במקרא הוא עומד, שלושה בדברי אליהו בספר איווב
 ואחד בתהילים. בדברי אליהו באיווב (לב ו-י) נאמר: צער
 אני לימים ואתם ישישים, על כן זהلتני ואירה מהות דעת
 אתכם. אמרתי, ימים ידברו, ורוב שנים יודיעו חכמה, אכן
 רוח היא באנוש ונשمت שדי תבינים, לא רבים יחכמו זקנים
 יבינו משפט. لكن אמרתי, שמעה לי, אחותה דעת אף אני –
 וכעין זה בהמשך בפסוק יז.

בתהילים י"ט ג' נאמר: יום ליום יביע אמר וليلת ליליה
 יחוות דעת. נראה כי הכתוב זהה ממהלים, השגור בפה מן
 התפילה, על הביטוי „חוות דעת“ שבו, הוא שהכריע את הcpu

להעדרת הצורה "דעת" בציירוף "חוות-דעת". אמן גם כאן אין לפנינו אלא עוד דוגמה אחת לביוטו, שנולד לא על פי פשטונו של הכתוב, כי אם על-פי מדרשו, שכן ודאי אין "יהוה דעת" בתחילה אלא: יביע מדע וחכמה, יפרנס לכל באי עולם את כבודו של אלוהים ואת חכמו המתגלים בהדר הטע. ואף הפסוקים באיוב: "ואירה מהות דעת" או: "שמעה לי, אהוה דעת אף אני", אינם עניין כלל לדעה ולהחלטה. גם כאן מדובר בעצם על חכמה ודעת, על חכמו של אליהו. אין לפנינו כאן בדברי אליהו אלא אותו רעיון, שעליו הוא הוזר בסוף פרק ליג במלים "ואלפְך חכמה". וכבר העיר הפרופטור טור-סיני בפירושו לאיוב, כי השימוש בציירוף "אהווה דעת", שבאה בו המלה "צע", במקום " דעת" הוא ביטוי חביב בדברי אליהו, האומר גם בפרק ליז. פסוקים ב-יג: פpter קי זעיר נאנס נכי עוד לאלוות מרים.asha דעת למרחוק ולפעלי אתן צדק.

כללו של דבר: אין במקרא "דעת" ו"דעת" אלא ידיעת וחכמה, ואין שמעותם של הציירופים "יהוה דעת" או "אהווה דעת" וכדומה אלא יגיד חכמה, אביע את חכמי. רק בהשפטת ההפתחות המאוחרת, שכלה במלים "דעת" ו"דעת" את ההוראה של החלטה ושפיטה, נוצרה אפשרות לשימוש "חוות דעת" במשמעות הבעת דעת.